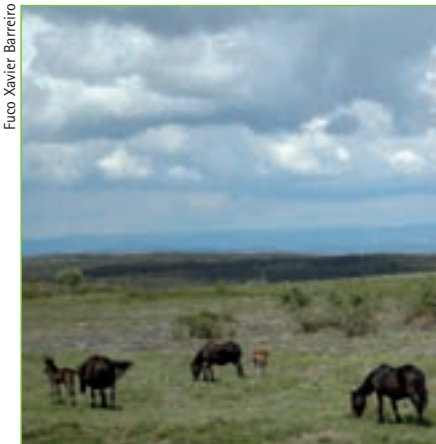

MONTE CABALAR

COOPERATIVISMO E SILVOPASTORALISMO COMO INSTRUMENTOS DE XESTIÓN DO TERRITORIO

Fuco Xavier Barreiro Carracedo*

Monte Cabalar é unha cooperativa de explotación comunitaria da terra que agrupa aproximadamente 3.600 propiedades de máis de 1.000 propietarios nunha explotación gandeira en extensivo con máis de 700 Ha de monte fechadas nas parroquias de Somoza, Tabeirós, Nigoi, Arca e Souto (concello d'A Estrada) co obxectivo de intervir sobre o abandono e o minifundio. Coa introdución do primeiro rabaño de cabras o 15 de decembro do 2006 iniciouse unha experiencia de xestión do territorio que vai configurando a nova paisaxe "Monte Cabalar".

O cabalar xestionado ten unha importante capacidade produtiva.

O proxecto xurdiu nas parroquias de Somoza, Tabeirós, Nigoi, Arca e Souto, situadas na zona sul do municipio d'A Estrada, delimitado ao norte polo río Ulla e ao sul polo Umia. A zona ten carencia en infraestruturas, aínda se está a iniciar o proceso de concentración parcelaria nalgunhas parroquias, e pouco desenvolvemento agrario. A tendencia ao abandono foi, pois, de maior intensidade: en Arca na campaña 1995/96 había 60 explotacións, na do 2007/08 constan 10 en activo, destas, 5 non teñen actividade económica. Un dato de interese: das 5 en produción, 4 teñen como titular unha muller. Cunha densidade de poboación duns 25 hab./km², predominan núcleos fortemente regresivos, cunha perda de poboación maior ao 20% nos últimos 15 anos. Poboación avellentada, cunha idade media de 64 anos, con imposibilidade de reemprego xeracional.

Porén, a proximidade á vila d'A Estrada, cos servizos dunha pequena cidade, e mesmo, desta co eixo Santiago-Pontevedra-Vigo, axuda a que, algo en Arca e Souto, mais sobre todo n'A Somoza, Nigoi e Tabeirós, se manteña a poboación aínda que xa cun

carácter residencial e desvincellada da produción agraria.

MONTE CABALAR

Nestas parroquias xúntase a maior superficie de monte do municipio. Ao sudoeste, o Cabalar, macizo partillado polas parroquias d'A Somoza, Tabeirós, Nigoi e Arca. Polo sur, o monte de Souto, que se estende polo Cábado e a serra da Conla. Cima dos primeiros núcleos de poboación e dos agros, sobre os 350 metros de altitude, comeza o monte que nos cumios máis elevados supera os 650 m.

Nunha faixa irregular que vai aproximadamente dos 350 aos 450 m de altitude, predominan formacións boscosas, orixinariamente constituídas por bosques mixtos de frondosas autóctonas e piñeiro con clara dominancia de carballo, mais que na actualidade teñen o eucalipto como especie dominante.

A partir dos 450 m de altitude, coincidindo coa metade alta das ladeiras, os chaos dos planaltos e os cumios nos que xa xorden afloramentos rochosos, aparece o monte raso desarborizado cunha matogueira formada por comunidades

de toxo e uz con dominancia do toxo. É un monte con boas condicións –solos, altitude, meteoroloxía– para a xestión forestal co obxectivo de obter madeira de calidade, sobre todo nas ladeiras, e cunha excelente facilidade para converterse en prado e manter pastos a maior parte do ano. Ten un réxime de pequenas tenzas de propietarios particulares, resultado do proceso de partición desenvolto entre 1870 e 1920 no monte comunal.

O APROVEITAMENTO TRADICIONAL

A agricultura tradicional tivo no aproveitamento multifuncional do monte o seu complemento fundamental. Cando se ía ao monte levábase o carro co resto do gando, mentres o gando pacía, apañábase leña, cortábanse paus, guiábanse as mellores árbores madeiráveis, rozábase e traíase molimada... Era un sistema agroforestal eficiente cunha presión antrópica moderada, aproveitaba os recursos máis variados con escasa intervención e mínimo investimento, non producía residuos que, en calquera caso, eran retornábeis, favorecía a diversidade e era estábel polo seu propio funcionamento cuxos ciclos se basea-

ban no equilibrio das diferentes com-
poñentes.

Nas ladeiras, con dominancia das
formacións boscosas, os rexenerados,
que se decotaban para leña, manteñan
marcos amplos que favorecían o estrato
herbáceo e o pastoreo, aliás, a roza xes-
tionaba o estrato arbustivo. Nas cotas
altas dominaban o estrato arbustivo e o
herbáceo, de novo xestionado pola roza
e o pastoreo, realizados sobre todo na
primavera e no verán.

O ABANDONO E O MINIFUNDIO

O proceso de intensificación da agri-
cultura iniciado a fins dos 60 e a difi-
cultade topográfica levaron a desapro-
veitar a alta capacidade produtiva dos
montes galegos. O primeiro en abando-
narse foron as zonas altas de menor
aptitude forestal. Rompeuse así o equi-
librio entre capacidade de produción de
biomasa e o control da mesma, acu-
mulándose unha elevada carga combus-
tíbel.

Mais o abandono tamén chegou
axiña aos bosques de ladeira e ás fragas
que ficaron sen xestión do estrato
arbustivo e, alén disto, optouse pola
intensificación da produción forestal
(compatíbel agora co carácter maiorita-
riamente absentista dos propietarios),
sen criterios de ordenación, pola intro-
ducción de especies pirófitas e pola crea-
ción de grandes masas monoespecíficas.

A falta de uso xerou unha masa uni-
forme que ocultou as diferentes leiras,
integrando todo o monte nunha paisaxe
única: a paisaxe do abandono, o que
representa o primeiro chanzo na perda
da propiedade.

Detrás do abandono apareceu o
lume que levou o monte a unha situa-
ción extrema provocando alarma e
impotencia sociais. A paisaxe do lume,
sen distinción de propiedades, uniforme
destrución, erosión e desolación, con-
sumándose así a perda da propiedade.

Cando se partiu o monte o traballo
aínda pivotaba sobre o corpo –que per-
mite total manobrabilidade– e a man de
obra non tiña valor. A actual estrutura
da propiedade, fragmentada en ducias
de pequenas leiras, responde a unha
etapa xa totalmente superada pola evo-
lución da dinámica social.

A modernización, coa introdución de
máquinas –de menor manobrabilidade–
sobre as que pivota a organización do
traballo, e co encarecemento da man de

Fuco Xavier Barreiro

O uso tradicional mantiña o monte ordenado e xestionado. Perante o abandono hai intentos indivi-
duais por manter as leiras en produción, mais o monte é un ecosistema integral que non admite
pequenas xestións particulares.

obra, non permite a explotación indivi-
dual, competitiva e sustentábel do mini-
fundio. Na práctica dáse a perda da pro-
piedade, alén da imposibilidade de iden-
tificación comentada por resultar incul-
tívábel.

A NOSA ANÁLISE

O efecto combinado de minifundio e
abandono levounos a unha situación de
"terras en mans mortas" á marxe dos
circuitos de produción e aproveitamen-
to. Á perda de recursos e de produción,
hai que engadir as repercusións ambi-
entais devanditas e as "macroeconómi-
cas": levamos décadas malgastando
moitos máis recursos económicos e
humanos en extinción que en xestión do
territorio. Esta situación chegou a asen-
tar unha conciencia colectiva de crise e
unha disposición favorábel a tomar ini-
ciativas. No noso caso, cremos que cóm-
pren medidas "desamortizadoras" que
faciliten a "mobilidade de terras" supe-
rando a concepción inmobilista da pro-
piedade. Debemos ver a propiedade dun
xeito dinámico e corresponsabilizado, e
saber que a recuperación plena da pro-
piedade pasa pola súa xestión, recupe-
rando así produción e valor.

COOPERATIVISMO E SILVOPASTOREO

No modelo cooperativo, de explota-
ción comunitaria da terra, achamos o
instrumento idóneo para darlle concre-
ción, por canto permite:

- A xestión conxunta nunha única
explotación dunha grande exten-
sión territorial, representativa pola
superficie xestionada, propiedade

de multitude de pequenos propie-
tarios.

- Un modelo integral: gandeiro,
forestal, e agrícola que apoie e
complemente as respectivas pro-
ducións, cun efecto de aproveita-
mento e multiplicación de recursos,
e con capacidade de fixar e locali-
zar postos de traballo na zona.

O noso modelo de xestión consiste
na recuperación do equilibrio agrofore-
stal tradicional con base nun sistema
multifuncional que vira en torno ao sil-
vopastoreo. Estrutúrase desde a explo-
tación extensiva asentada no monte,
sobre os 500 m de altitude, e esténdese,
en función do abandono, até os agros.
Estratifícase nos tres niveis que seguen:

- 1) Gandaría extensiva sobre a cota
500
- 2) Xestión forestal nos bosques de
ladeira entre os 350 e os 500 m
de altitude
- 3) Recuperación da superficie agri-
cola abandonada

Organizouse así o aproveitamento
gandeiro en máis de 700 Ha sobre a cota
500 de monte sen actitude forestal.
Prodúcese carne ecolóxica (certificación
en trámites) de bovino, equino, caprino
e porcino, nunha explotación de gan-
daría extensiva con pastor e con rota-
ción das diferentes especies facendo
aproveitamento complementario dos
pastos arbustivo e herbáceo. No tempo
transcorrido xa observamos o control
positivo exercido polo pastoreo sobre a
biomasa.

Nova paisaxe Monte Cabalar: perspectiva dun horizonte en produción que integra milleiros de leiras.

Co abandono chegou o lume, a destrución e a erosión, consumándose a perda da propiedade e dos recursos.

Procedeuse tamén á ordenación e xestión forestal dunha superficie de 740 Ha de propiedades particulares con aproveitamento silvopastoral dos bosques de ladeira para a produción forestal e cárnica. Cooperativízase a planifi-

cación, a xestión forestal e a realización dos traballos a través de convenios entre a cooperativa, como unidade de xestión, e os propietarios.

Parellamente iniciouse a recuperación de terras agrícolas abandonadas para a obtención de herba seca como complemento da explotación gandeira. Tamén se planificarán cultivos para produción de penso ecolóxico como complemento da gandaría extensiva.

XESTIÓN SUSTENTÁBEL DO TERRITORIO

A magnitude da nosa experiencia, cunha dimensión comunitaria que trascende os esforzos individuais, co tratamento do monte-agro como un ecosistema integral que non admite pequenas xestións particulares, coa xestión de diferentes tipos de terreos e de usos antes en abandono, coa progresión da superficie xestionada e coa consolidación de empregos contribuíndo á fixación de poboación, lévanos a aplicar o concepto de xestión do territorio.

Monte Cabalar é un exemplo de xestión territorial sustentábel. Consideramos salientábeis os seguintes aspectos:

- Achou no pastoreo o paradigma da sustentabilidade porque xestiona a biomasa arbustiva transfor-

mando a enerxía solar en proteínas sen custos de produción e sen consumo de enerxía na transformación. Garante, á vez, a xestión futura coa rotación dos rabaños sen necesidade de mecanización.

- Obtense unha produción de calidade e ecolóxica correspondendo aos estándares máis esixentes do mercado actual.
- Constrúe a nova paisaxe "Monte Cabalar": longa perspectiva dun horizonte produtivo, con rabaños de animais en lombas ou chaos nos que se vai recuperando o pasto onde antes era mato. Velaí a nosa grande dobre vitoria: sobre o abandono e o minifundio.
- Ten un valor ambiental e paisaxístico engadido, e aínda que se producen lumes, serían pequenos sen posibilidade de extensión.
- Activa e mellora outros aproveitamentos: uso social, cinexéticos, fúnxicos, etc., valorizando significativamente o monte e favorecendo á comunidade no seu conxunto.

* Fuco Xavier Barreiro Carracedo é membro da Sociedade Cooperativa Monte Cabalar.